

ния вопрос об усилении ответственности за нарушение авторских прав. Принимая новые законы об авторском праве, законодатели должны предусматривать новые, более суровые наказания за нарушение авторских прав или вносить изменения в действующие законы с целью установления более жестких санкций.

Ключевые слова: ответственность, лицензионный договор, имущественный вред, убытки, правонарушение, авторские права, вина.

Summary

Kirilyuk A. Responsibility for Property Damage Caused by Non-Fulfillment of Conditions of the Licens Agreement. — Article.

The article is devoted the legal adjusting of responsibility for property harm caused by non-fulfillment of conditions of the licens agreement. Foremost, deserves attention of question about strengthening of responsibility for violation of copyrights. Passing new acts about a copyright, legislators must foresee new, more severe punishments for violation of copyrights, or to make alteration in laws in force with the purpose of establishment of more hard approvals.

Keywords: responsibility, licence contract, property harm, losses, offences, copyrights, wines.

УДК 347.232

Н. В. Воронина

ПІДСТАВИ ТА СПОСОБИ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Актуальність теми зумовлена тим, що одним із найважливіших питань інституту права власності є підстави та способи виникнення (набуття) права власності. Інститут набуття права власності постійно розвивається. І це не дивно. Адже важливо закріпити не тільки можливість придбання права власності, але й способи й підстави, за яких таке набуття буде законним.

Подальший розвиток інституту власності диктується потребами суспільства, цивільного обороту й тому вимагає всебічної розробки теоретичних і практичних питань, зв'язаних, зокрема, із набуттям права власності.

Питання набуття права власності у різні часи розглядалися багатьма вченими, наприклад М. Г. Масевичем [1, 8; 2, 173–191], М. М. Попович [3, 22], Л. В. Санніковою [4, 30], В. І. Сафроновим [5, 196–199], І. В. Спасибо-Фатесвою [6, 72–75], Б. В. Черепахіним [7, 3–31], О. Яворською [8] та ін.

Ціллю цієї статті є визначення співвідношення понять «спосіб набуття права власності» та «підстави набуття права власності».

Як і будь-яке суб'єктивне цивільне право, право власності може виникати за наявності певного юридичного факту або сукупності певних юридичних фактів, зазначених у ЦК України (глава 24). Цивільне законодавство містить великий перелік способів набуття особою права на речі. Способи ці за своєю природою являють собою різні юридичні факти, наявність яких, поряд із вказівкою на таку можливість у законі, зв'язується з виникненням в особи суб'єктивного права власності на конкретну річ.

При цьому ЦК України не містить систематизації підстав виникнення права власності.

На думку С. А. Хохлова, «всі підстави набуття права власності спеціально регулювати дуже важко й у жодній законодавчій системі вони безпроблемно не регулюються» [9, 396].

На відміну від цієї позиції, у літературі висловлюється і інша, про необхідність передбачити в законі всі способи набуття речових прав [10, 142].

Логічним виглядає формулювання ст. 328 ЦК України, в якій не дається вичерпного переліку способів та підстав виникнення права власності. Тобто, крім вказаних підстав набуття права власності у главі 24, у різних статтях, можливі інші способи набуття права власності, головне, щоб вони відповідали головному критерію, указаному у процитованій статті, — не заборонені законом.

Також при здійсненні переліку способів набуття права власності треба враховувати, що виникнення права власності в одного власника може бути логічним наслідком його припинення для іншого власника, наприклад із відчуженням майна, тому у таких випадках може йти мова про трансформацію суб'єктного складу правовідносин власності.

М. М. Агарков відзначав, що відносно речового права питання про підставу його виникнення дуже часто не має значення та не потрібне для індивідуалізації даного конкретного права [11, 24].

Таке твердження пов'язане з тим, що на відміну від прав зобов'язальних зміст речових прав визначається безпосередньо законом. Тому характер підстави виникнення речового права не може вплинути на його зміст (і в цьому сенсі на індивідуалізацію). Проте навряд чи вимагає особливого обґрунтування необхідність у встановленні власника майна, а також у з'ясуванні, чи відбулося набуття права власності конкретною особою. Насамперед, чітке однозначне визначення власника, а також підстав і моменту виникнення права власності забезпечує ясність правового стану суб'єктів і, отже, стабільність цивільного обороту. Більше того, оскільки титул власника враховується у відносинах, регульованих нормами інших галузей права, питання про виникнення права власності здобуває міжгалузеве значення. Визнання власником дає всі ті блага, які пов'язані з володінням правом власності: юридично забезпечену можливість володіти, користуватися й розпоряджатися річчю. На власника покладають тягар утримання майна (ст. 322 ЦК України), а також ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження майна (ст. 323 ЦК України). Точне визначення моменту набуття права власності гарантує належний захист інтересів кредиторів, а також фіскальні інтереси держави, тому що дозволяє визначити склад майнової маси суб'єкта права [12, 57].

Виникнення права власності конкретної особи на певний матеріальний об'єкт (суб'єктивного права власності) ЦК України зв'язує з певними юридичними фактами (в ЦК України вони йменуються підставами набуття права власності), установленими законодавством. Особа може стати власником речі в результаті її виготовлення, набуття за договором, спадкування тощо.

Але в одних випадках річ стає об'єктом права власності вперше, в інших відбувається заміна власника речі. Однак і в першому, і в другому випадку

придбане право власності є новим, знову виниклим правом. При заміні власника речі новий власник не одержує разом з річчю право попереднього власника. Останнє припиняється та виникає нове право власності нового власника.

Це твердження справедливе і для набуття права власності за договором, хоч іноді момент набуття права власності за договором називають «перехід права власності». Вживання терміна «перехід» не відповідає самій суті набуття: припинення права власності у відчужувателя й виникнення нового права власності в набувача. Право власності не може переходити від однієї особи до іншої так само, як переходять речі, і тому неможливий перехід права власності в тому же змісті, як це говориться щодо зобов'язальних прав [13].

Як вже було наголошено, в основі виникнення права власності лежать юридичні факти, тобто вказані у гіпотезі норми права конкретні життєві обставини, які є підставами виникнення, зміни або припинення правовідносин [13, 122].

Додання правового характеру тим або іншим життєвим обставинам залежить від волі законодавця, що втілюється в правову норму. Але потрібно мати на увазі, що ніякі правовідносини із закону виникнути не можуть, необхідні обставини, що тягнуть на підставі закону виникнення, зміну або припинення правових відносин.

Окрім юридичних фактів, до передумов виникнення права власності належать норми права, що регулюють ці підстави, та правосуб'єктність учасників правовідносин власності. Норми права виражені у відповідних нормативно-правових актах, наприклад у ЦК України, а елемент правосуб'єктності ставить певні вимоги до правоздатності та дієздатності власників. За вольовою ознакою юридичними фактами-підставами виникнення і припинення права власності можуть бути як дії, так і події. Наприклад, дією-підставою для виникнення права власності є укладення правочину щодо купівлі майна, а смерть власника є подією-підставою для припинення його права власності. Діями, внаслідок яких виникає або припиняється право власності, також можуть бути як юридичні вчинки, так і юридичні акти, залежно від того чи мав намір власник своїми діями створити юридичні наслідки. Наприклад, знахідка чужої загубленої речі є юридичним вчинком, а укладення договору купівлі-продажу – юридичним актом.

Підстави набуття права власності в сучасній цивілістичній літературі йменуються також способами.

У літературі існують різні точки зору відносно розмежування підстав та способів придбання права власності. Частіше вказується, що підставами виникнення (придбання) права власності є юридичні факти або юридичні (фактичні) склади, які відповідно до закону тягнуть виникнення права власності на певне майно в конкретних осіб. Такі факти йменують також титулами (*titulus*) власності. Що стосується способів придбання права власності, то їх визначають по-різному: як «правовідносини, що виникли на основі відповідних юридичних фактів» [14, 169], «фактичні дії, з якими закон зв'язує виникнення права власності» [15, 38,39], «правомірні дії, спрямовані на набуття ... правовідносин власності» [16, 272], «закріплені нормами права ідеальні моделі, що

описують, які юридичні факти й у якій послідовності повинні мати місце для появи відповідної підстави придбання права власності [17, 482].

Багато вчених вважають терміни «підстави придбання права власності» і «способи придбання права власності» синонімами.

Інші, навпаки, ведуть мову лише про підстави виникнення права власності. На думку І. В. Спасибо-Фатеевої, правильніше вести мову про підстави набуття права власності, а не про способи, вказуючи при цьому на певні різновиди підстав набуття права власності [18, 31–33]. Ю. К. Толстой вважає, що право власності належить до числа суб'єктивних прав, які можуть виникнути лише за наявності певного юридичного факту або їх сукупності. Ці юридичні факти називають підставами виникнення права власності [19, 552].

Терміни «підстави» і «способи» набуття права власності і законодавцем використовувались та використовуються як синоніми. Якщо у ХІХ — на початку ХХ ст. право не оперувало поняттям «підстава правонабуття», вживаючи термін «спосіб», то сучасне законодавство, навпаки, не оперує поняттям «спосіб правонабуття», а йдеться лише про підстави.

ЦК України містить різні норми, в яких вживаються відповідно терміни «підстави» (наприклад, ст. 328 ЦК України) та «способи» (наприклад, ч. 2 ст. 16 ЦК України стосовно способів захисту цивільних прав; ст. 205 ЦК України, в якій встановлюються способи волевиявлення).

Слід зазначити, що ЦК України взагалі уникає поняття «спосіб» його набуття — навіть тоді, коли це стосується того, що по своїй правовій суті ним є, наприклад, заволодіння, державна реєстрація.

У Зводі законів Російської імперії (ч. 1 ст. 699) вказувалось, що права на майно набуваються не інакше як способами, визначеними у законах. Вказаний підхід законодавця справедливо був підданий критиці багатьох вчених.

Д. І. Мейер указував на необхідність розмежування цих понять, відзначаючи, що «легко змішати способи набуття права власності зі способами набуття інших прав» [20, 349, 351, 362–381].

Г. Ф. Шершеневич зазначав, що права на майно набуваються не інакше як способами, визначеними законами. Отже, право власності на речі може набуватися лише передбаченими у законі способами. Способом набуття права власності є такий юридичний факт, з яким, з огляду на об'єктивне право, пов'язується встановлення права власності в особі конкретного суб'єкта. За його думкою, наприклад, договір є не способом набуття власності, а виступає лише підставою [21, 53].

Звертаючись до історичних початків питання співвідношення цих понять, слід зазначити, що римляни рано в усій різноманітності форм виникнення права власності почали розрізняти два самостійних, але тісно пов'язаних моменти — спосіб набуття права власності (*modus acquirendi*) та титул набуття власності (*titulus acquirendi*). Саме титулами набуття називали юридичні факти, що є правовою основою виникнення зобов'язального права, права власності на річ. Навіть сьогодні, продовжуючи давньоримську традицію, підстави набуття права власності називаються також титулами власності.

Тому дореволюційні цивілісти визнавали необхідним розмежовувати поняття підстави та способу набуття права власності. При цьому підставою виникнення права власності називався юридичний факт, що породжує відносні правовідносини, у рамках якого відбувається виникнення права власності (наприклад, договір купівлі-продажу є підставою виникнення права власності покупця на товар), а способом — та дія, що безпосередньо породжує право власності (наприклад, *traditio*).

Відстоюючи позицію про необхідність розмежування даних понять, Л. В. Саннікова вказує, що укладання договору купівлі-продажу породжує в покупця не право власності, а лише право вимагати передачі речі. Право власності, за загальним правилом, виникає з моменту передачі речі. Нерозуміння цього може призвести до помилок у правозастосуванні. Так, при відхиленні продавця від виконання договору купівлі-продажу покупець вправі вимагати, щоб товар відібрали у відповідності до ст. 398 ЦК РФ, але не може пред'явити виндикаційний позов [22, 198].

Таким чином, укладання договору купівлі-продажу породжує у покупця не право власності, а лише право вимагати передачі речі. Право власності, за загальним правилом, виникає з моменту передачі речі.

Тому питання про розмежування понять «підстави набуття права власності» і «способи набуття права власності» має не тільки теоретичне, але й практичне значення.

У дореволюційній літературі те, що за своєю правовою сутністю належить до підстав виникнення права власності, не визначалося як таке (наприклад, договір купівлі-продажу та ін.) і, навпаки, сьогодні те, що належить до способів набуття власності (традиція, державна реєстрація), ним не визнається. Таким чином, слід говорити про те, що існує певна трансформація способів правонабуття в правовій літературі. Враховуючи вищевикладене, уявляється більш вірним називати правонабуття категорією не тільки ширшою з правової точки зору, а й такою, що вміщує в собі і способи, і підстави. Відтак знахідка, наприклад, являтиме собою первинне правонабуття, підставою якого є факт виявлення чужої загубленої речі, а способом — наступне заволодіння нею в сукупності з рішенням залишити її у себе, що за умови додержання вимог закону про процедуру набуття права власності тягне набуття права власності на знайдену річ [4, 30].

Таку точку зору підтверджує, зокрема, звернення до тлумачення слів «підстава» та «спосіб».

У тлумачному словнику української мови зазначається, що термін «спосіб» означає певну дію, прийом або систему прийомів, яка дає можливість зробити, здійснити що-небудь, досягти чогось. Термін «підстава» означає те основне, на чому базується що-небудь: те, чим пояснюються, виправдовуються вчинки, поведінка тощо кого-небудь [6, 72–75].

Тому визначення способів набуття права власності як фактичних дій, які пропонуються у літературі. Наприклад, «підстави придбання права власності самі по собі ще не переносять право власності. Це право до визначеного момен-

ту залишається у відчужувателя речі. Отже, виникнення підстави придбання права власності не означає самого переходу власності. Крім юридичної підстави, необхідне здійснення визначених фактичних дій, з якими закон зв'язує настання наслідків» [23, 941], чи, наприклад, під способами набуття права власності варто розуміти фактичні дії, з якими закон зв'язує виникнення права власності [3, 66], не можна визнати вірними.

Оскільки дії тягнуть відповідно до закону цілком певні правові наслідки, то вони вже перестають бути фактичними. Такі дії є юридичними фактами й, отже, підставами виникнення права власності [16, 271].

Тому для виникнення права власності потрібна сукупність способів та підстав набуття права власності.

Література

1. Масевич М. Г. Основания приобретения права собственности // Законность. — 1995. — № 4.
2. Масевич М. Г. Основание приобретения права собственности на бесхозяйные вещи // Проблемы современного гражданского права : сб. ст. М. : Городец, 2000. С. 173–191.
3. Попович М. М. Приобретение права собственности в гражданском праве России : дис. ... канд. юрид. наук / М. М. Попович. — Рязань, 2002. — 22 с.
4. Санникова Л. В. Основания и способы приобретения права собственности // Юридический мир. — 2002. — № 4.
5. Сафронов В. И. К вопросу о развитии института приобретения права собственности // Вестник СамГУ. 2006. № 8. С. 196–199.
6. Спасибо І. Підстави та способи набуття права власності: проблеми співвідношення // Юридична Україна. — 2008. — № 4. — С. 72–75.
7. Черепяхин Б. Б. Первоначальные способы приобретения собственности по действующему праву // Ученые записки Саратовского государственного университета им. Н. Г. Чернышевского. Саратов, 1924. Т. II, вып. 4. С. 3–31.
8. Яворська О. Юридичні підстави виникнення права приватної власності : навч. посіб. / О. Яворська. — Л., 1996.
9. Хохлов С. А. Право собственности и другие вещные права // Гражданский кодекс России. Проблемы. Теория. Практика. — М., 1998.
10. Ильясова К. М. Право собственности в Республике Казахстан / К. М. Ильясова. Алматы, 1998.
11. Агарков М. М. Обязательство по советскому гражданскому праву / М. М. Агарков. — М., 1940.
12. Ходырев П. М. Понятие и виды оснований возникновения права собственности // Вестник Удмуртского университета. — 2007. — № 6.
13. Хаскельберг Б. Л. Об основании и моменте перехода права собственности на движимые вещи по договору // Правосудие. — 2000. — № 3.
14. Шульга А. М. Теория государства и права : учеб. пособие / А. М. Шульга. — Х. : ПУВД, 2006.
15. Гражданское право : учебник. В 2 т. Т. 1 / отв. ред. Е. А. Суханов. — М. : БЕК, 1998.
16. Гражданское право : учебник. Ч. 1 / под ред. А. Г. Калшина, А. И. Масляева. — 2-е изд., перераб. и доп. М. : Юрист, 2002.
17. Белов В. А. Гражданское право / В. А. Белов. М., 2003.
18. Лисаченко А. В. Приобретение права собственности : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. В. Лисаченко. — Екатеринбург, 2002.
19. Борисова В. І. Цивільне право України. У 2 кн. Кн. 1 / В. І. Борисова, І. В. Спасибо-Фатеева, В. Л. Яроцький. К. : Юрінком Інтер, 2004.
20. Гражданское право : учебник. Ч. 1 / под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. М. : Велби, 2000.
21. Мейер Д. И. Русское гражданское право. В 2 ч. Ч. 2 / Д. И. Мейер. — По испр. и доп. 8-му изд. 1902 г. — М., 1997.
22. Шершеневич Г. Ф. Учебник русского гражданского права / Г. Ф. Шершеневич. М. : Спарк, 1995.
23. Повий тлумачний словник української мови : у 4 т. — К. : Паук. думка, 2001.

Анотація

Вороניца Н. В. Підстави та способи набуття права власності. — Стаття.

Стаття присвячена дослідженню питання співвідношення понять «спосіб набуття права власності» та «підстави набуття права власності».

Визначені поняття «способу набуття права власності» та «підстави набуття права власності», зміст відповідних понять, зроблений висновок, що для виникнення права власності потрібна сукупність способів та підстав набуття права власності.

Ключові слова: набуття права власності, спосіб набуття права власності, підстави набуття права власності.

Аннотация

Вороныца Н. В. Основания и способы приобретения права собственности. — Статья.

Статья посвящена исследованию вопроса соотношения понятий «способ приобретения права собственности» и «основания приобретения права собственности».

Определены понятия «способ приобретения права собственности» и «основания приобретения права собственности», содержание соответствующих понятий, сделан вывод, что для возникновения права собственности нужна совокупность способов и оснований приобретения права собственности.

Ключевые слова: приобретение права собственности, способ приобретения права собственности, основания приобретения права собственности.

Summary

Voronina N. Method and Foundations of Acquisition of Right of Ownership. — Article.

The article is devoted to research of question of correlation of concepts «method of acquisition of right of ownership» and «foundation of acquisition of right of ownership».

Defined notions of «method of acquisition of right of ownership» and «foundation of acquisition of right of ownership», maintenance of the proper concepts, done conclusion, that for the origin necessary aggregate of methods and grounds of acquisition of right of ownership right to own.

Keywords: acquisition of right of ownership, method of acquisition of right of ownership, foundation of acquisition of right of ownership.

УДК 347.772

Т. С. Кузьменко

ПОНЯТТЯ, СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ ТА ВИДИ БРЕНДА

У сучасному суспільстві інтелектуальна власність набуває пріоритетне значення. Вона впливає як на науково-технічний прогрес, господарську діяльність суб'єктів, так і на рівень розвитку кожної окремої особи і суспільства в цілому. Використання об'єктів інтелектуальної власності у багатьох галузях економіки ставить питання про удосконалення правового регулювання відносин щодо використання інтелектуальної власності. Перш за все це стосується засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг. Перелік засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів та послуг у сучасних економічних умовах не обмежується комерційними найменуваннями, торговельними марками та географічними зазначеннями і може також включати інші об'єкти інтелектуальної власності, що можуть ідентифікувати